

Alcoholvrij op weg

Alcohol-ervaringsproef voor jonge automobilisten

Samenvatting

Verslavingszorg Noord Nederland, regio Drenthe, organiseert al meer dan 10 jaar het preventieprogramma *Alcoholvrij op weg*. Het programma heeft het doel het rijden onder invloed van alcohol onder jongeren te voorkomen. Jonge automobilisten krijgen de mogelijkheid om aan den lijve te ondervinden wat het effect van alcohol is op hun eigen rijvaardigheid. In 2006 heeft een effectonderzoek plaatsgevonden door de Rijksuniversiteit Groningen. Daaruit blijkt dat jongeren die mee hebben gedaan aan het programma minder vaak met drank op achter het stuur zitten (0,7%) in vergelijking met jongeren die niet mee hebben gedaan (4,2%).

Hadewig Bijsterveld, Verslavingszorg Noord Nederland

Attie Sijpkens, Provincie Drenthe

Inleiding

Op 2 mei 1996 is in Drenthe het preventieprogramma *Alcoholvrij op weg* van start gegaan. Het programma heeft het doel jonge automobilisten duidelijk te maken welke invloed alcohol heeft op de rijvaardigheid, om uiteindelijk te voorkomen dat zij onder invloed aan het verkeer deelnemen. Deelnemers kunnen aan den lijve ondervinden wat het effect van alcohol is op hun eigen rijvaardigheid. Dit vindt plaats op een antislipcircuit, in een auto met dubbele bediening en een gediplomeerde rij-instructeur. Voorafgaand aan de rijproeven krijgen de deelnemers een theorieles over rijden onder invloed. Per jaar wordt het programma gemiddeld 20 keer uitgevoerd met maximaal 8 deelnemers per dag. De coördinatie en uitvoering van het preventieprogramma *Alcoholvrij op weg* zijn in handen van Verslavingszorg Noord Nederland, regio Drenthe. Zij werkt samen met Regiopolitie Drenthe, Veilig Verkeer Nederland en rijsscholen in Drenthe. Het Verkeers- en Vervoersberaad Drenthe steunt het programma financieel.

Alcoholgebruik en verkeersveiligheid

Aanleiding voor de ontwikkeling van het preventieprogramma waren de uitkomsten van meerdere onderzoeken naar de effecten van alcoholgebruik in het verkeer. In Drenthe bleek dat bijna 10% van de verkeersslachtoffers het gevolg was van alcohol in het verkeer en was met name de leeftijdsgroep 18-24 jarigen het meest betrokken bij ernstige alcoholverkeersongevallen (32%).

Alcohol en rijvaardigheid

Het is aangetoond dat alcohol de rijvaardigheid in negatieve zin beïnvloedt. Als gevolg van alcoholgebruik wordt het centrale zenuwstelsel onderdrukt. In het beginstadium, waarbij nog sprake is van een kleine hoeveelheid alcohol, heeft deze onderdrukking eerst een ontremmend effect. Naarmate iemand meer drinkt, neemt de hoeveelheid alcohol in het bloed verder toe en worden de activerende functies van het centrale zenuwstelsel geremd. Dit leidt tot een demping van de hersengedeelten die verantwoordelijk zijn voor het verkeersrelevante gedrag (Brookhuis & Steyvers, 1998). Deze demping van de activerende functies heeft tot gevolg dat zowel het zicht als het beoordelings- en coördinatievermogen verminderen (Solomon, Schmidt & Adragna, 1990; Brookhuis, 2002).

Stuurtaak, reactietaak en waakzaamheidstaak

Alcohol beïnvloedt de uitvoering van de verschillende taken die een persoon uitvoert tijdens het besturen van een voertuig. Er is sprake van drie taken: een stuurtaak, een reactietaak en een vigilantie- of waakzaamheidstaak (Steyvers & Brookhuis, 1996). Bij de stuurtaak gaat het om besturingshandelingen, zoals afslaan, inhalen, invoegen en voorsorteren. Ook het op koers houden van het voertuig en corrigeren van ongewenste afwijkingen hiervan behoren tot de stuurtaak. In het geval van de reactietaak dient de bestuurder snel en adequaat te kunnen reageren op onverwachte en gevaarlijke situaties in het verkeer. De vigilantie- of waakzaamheidstaak heeft betrekking op de alertheid van de bestuurder.

Taken en alcoholgebruik

Voor de stuurtaak is gebleken dat met name het slingergedrag erg gevoelig is voor alcoholgebruik (Brookhuis & Steyvers, 1998). Bij slingergedrag verslechtert de controle over de laterale positie van het voertuig. Men heeft moeite het voertuig op de juiste koers en op de juiste plaats van de rijbaan te houden. Uit onderzoek naar alcohol en slingergedrag is gebleken dat slingeringen toenemen bij een toenemende dosis alcohol (Louwerens et. al., 1985). Voor het effect van alcohol op de reactietaak geldt dat het reactievermogen als gevolg van alcohol verslechtert. Zelfs onder invloed van een kleine hoeveelheid alcohol neemt het reactievermogen significant af (Brookhuis, De Waard & Mulder, 1994). Men maakt onder invloed van alcohol meer fouten in taken die zich concentreren op het reactievermogen en mist een groter aantal aangeboden signalen (Steyvers, 1991). Voor de invloed op de vigilantie- of waakzaamheidstaak geldt dat alcohol leidt tot versuffing en slaperigheid waardoor men minder waakzaam en aandachtig is tijdens het langere tijd autorijden (Bernstein et al., 1994; Arnedt et al., 2001; Brookhuis, 2002).

Alcohol en de ongevalskans

De effecten van alcohol zijn ook terug te vinden in de verkeersveiligheid in het algemeen. Zo heeft in het midden van de jaren zestig een groep onderzoekers in de Verenigde Staten onderzoek gedaan naar de rol van alcohol in het verkeer. Hierbij bepaalden zij de relatie tussen de hoeveelheid alcohol in het bloed (BAC, Bloed Alcohol Concentratie) en de kans om bij een verkeersongeval betrokken te raken (Borkenstein et al., 1974). De groep proefpersonen bestond uit bestuurders die bij een verkeersongeval, al dan niet met letsel, betrokken waren. De belangrijkste resultaten van dat onderzoek waren: vanaf ongeveer een BAC van 0,5 (0,5 mg/ml, oftewel een halve milligram alcohol per milliliter bloed) is de kans op een ongeval significant groter dan zonder alcoholgebruik. Vervolgens neemt het ongevalsrisico exponentieel toe met het stijgen van de BAC. Bij een BAC tussen 0,8 en 1,0 promille is de kans drie tot vijf keer zo groot, bij een BAC tussen 1,0 en 1,5 promille meer dan zes keer en bij een nog hogere BAC al gauw ruim 18 keer!

Jonge verkeersdeelnemers

Van de relatie tussen BAC en ongevalsrisico zijn overigens grote afwijkingen mogelijk. Zo blijkt uit onderzoek van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) dat het ongevalsrisico van jonge bestuurders al vanaf een BAC van 0,1 promille begint toe te nemen (o.a. Noordzij, 1976; Hurst et. al., 1994). Bij een BAC tussen 0,1 en 0,5 promille is de toename van het ongevalsrisico vergelijkbaar met de toename die bij oudere bestuurders pas optreedt tussen 0,5 en 0,8 promille. Verder blijkt uit onderzoek van de SWOV dat mannelijke bestuurders van 18 t/m 24 jaar met een BAC boven 0,5 promille gemiddeld een twee keer zo sterke toename van het ongevalsrisico kennen als oudere mannelijke bestuurders (Mathijssen, 1998). Voldoende reden om een preventieprogramma te introduceren voor jongere verkeersdeelnemers.

Inhoud preventieprogramma

Alcoholvrij op weg bestaat uit een theoretisch en een praktisch gedeelte. In het ochtendprogramma vindt een theorieles plaats. Met een kennistest worden verschillende onderwerpen rondom rijden onder invloed besproken.

Daarna leggen de jongeren de rijproeven af, zowel nuchter als onder invloed van alcohol. De rijvaardigheid van de deelnemers wordt getest aan de hand van het algemene rijgedrag en het uitvoeren van bepaalde verrichtingen, zoals het maken van een bocht achteruit en het rijden door een waterbak. Na de rijproef voeren de deelnemers een reactietest op de computer uit.

Alcoholconsumpties

Aan de hand van een lijst die opgesteld is door het COV (Centrum voor Omgeving- en Verkeerspsychologie) krijgen de deelnemers bier of een mix met wodka/ jus d'orange. De maximale hoeveelheid die iedere deelnemer mag drinken, is afgestemd op het geslacht en gewicht. In principe wordt geschonken tot een deelnemer een gemiddelde van ongeveer 0,8‰ bereikt heeft. Uiteraard mag de deelnemer stoppen met drinken als de alcohol niet goed valt of wanneer iemand genoeg heeft gehad. Dit alles gebeurt onder toezicht van een preventiewerker van Verslavingszorg Noord Nederland.

Rijproeven

Voor de rijproef wordt gebruik gemaakt van een personenauto met dubbele bediening. Een gediplomeerde rij-instructeur rijdt met de jongeren mee. Deze rij-instructeur kent, door de opgedane (werk)ervaring, de effecten van alcohol op de jongeren. Daardoor zijn situaties makkelijker te voorspellen en is de kans op gevaarlijke situaties geminimaliseerd. Verder is gedurende de uitvoering van het programma een politieagent van Regiopolitie Drenthe aanwezig.

Evaluatie

Aan het eind van de dag worden in groepsverband de resultaten van de dag per deelnemer besproken. Ondanks dat de deelnemers dan nog onder invloed van alcohol zijn, blijkt dat zij

voldoende aanspreekbaar zijn en dat ze inzien welk effect alcohol op hun rijvaardigheid en rijgedrag heeft. Aan de hand van hun rijproef en de theorie wordt duidelijk gemaakt wat tijdens de rijproef met hen gebeurde. Vaak kunnen de andere deelnemers door wat zij gezien of ervaren hebben tijdens het meerijden hierbij ook een rol spelen. Tevens worden tijdens de evaluatie de resultaten van de blaastest en de reactietest besproken, met de eventuele strafrechtelijke gevolgen in het geval zij in deze toestand in de auto waren gestapt.

Werving

De werving van jonge automobilisten voor het programma verloopt via rij scholen in de provincie Drenthe. Zij benaderen oud-leerlingen met de vraag of ze interesse hebben in deelname. Ook MBO-leerlingen van de afdeling Techniek, Transport en Logistiek komen in aanmerking voor het programma. De betreffende rij school of opleiding draagt de verantwoordelijkheid van het vervoer van de deelnemers. De rij school/opleiding ontvangt hiervoor een reiskostenvergoeding.

De jongeren moeten aan een aantal voorwaarden voldoen om deel te kunnen nemen. Ze moeten:

- tussen 18-25 jaar zijn;
- minimaal een half jaar in het bezit zijn van hun rijbewijs;
- gewend zijn aan alcoholgebruik;

en ze mogen geen medicijnen gebruiken, die in combinatie met alcohol een risicofactor vormen.

Effectonderzoek

In 2006 heeft de Rijksuniversiteit Groningen een effectonderzoek van het programma uitgevoerd. Onderzocht is of het preventieprogramma *Alcoholvrij op weg* effectief is in die zin dat oud-deelnemers daadwerkelijk in mindere mate onder invloed aan het verkeer deelnemen dan jonge automobilisten van dezelfde leeftijd die niet hebben deelgenomen. Daarnaast is in het onderzoek nagegaan welke effecten alcohol heeft op rijvaardigheidstaken, het reactievermogen en de subjectieve ervaring van deelnemers aan het programma. Tevens is een vergelijking gemaakt tussen de attitude- en gedragsgegevens van oud-deelnemers met de attitude- en gedragsgegevens van een controlegroep.

Resultaten

In het kader van het onderzoek is aan een deel van de oud-deelnemers en aan een controlegroep een vragenlijst gezonden, met als doel attitude en gedrag te vergelijken. Bovendien heeft Justitie van beide groepen bekeken of er sprake was van aanhoudingen met alcohol in het verkeer. De groep die aan het programma heeft deelgenomen, leek zich

bewuster van de gevaren die alcohol in het verkeer met zich mee brengen dan de controlegroep en gedraagt zich daar ook naar. Deze groep is (vrijwel) niet betrappt op rijden onder invloed, in tegenstelling tot de controlegroep die zich in dat opzicht niet onderscheidt van de gemiddelde motorvoertuig bestuurder in de Provincie Drenthe. Het bleek dat jongeren die mee hebben gedaan aan het programma minder vaak met drank op achter het stuur zitten (0,7%) in vergelijking met jongeren die niet mee hebben gedaan (4,2%).

Conclusies/aanbevelingen

Uit het effectonderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen kan geconcludeerd worden dat een realistische beleving van de effecten van alcoholgebruik op de eigen rijvaardigheid bijdraagt aan het inzicht en de mentaliteit die nodig is om een bewuste keuze te maken om niet onder invloed te gaan rijden. Volgens de Rijksuniversiteit Groningen blijkt de alcohol-ervaringsproef van het programma *Alcoholvrij op weg* een effectief en succesvol middel tegen de bestrijding van rijden onder invloed. De Rijksuniversiteit pleit ervoor dat het programma om die reden een prominente plaats krijgt in heel Nederland.

In opdracht van het Verkeers- en Vervoersberaad Drenthe is Verslavingszorg Noord Nederland de mogelijkheden aan het onderzoeken voor een landelijke implementatie van het preventieprogramma *Alcoholvrij op weg*. Inmiddels is het onderzoeksrapport breed verspreid onder de verschillende ROV's en de instellingen voor verslavingszorg in Nederland. Dit heeft geleid tot interesse van een aantal partijen. In 2007 heeft VNN, regio Friesland met financiële steun van ROV Fryslân een pilot uitgevoerd. Na evaluatie van deze pilot is besloten dat het programma in 2008 vervolg zal krijgen. Ook Groningen, Utrecht en Zeeland hebben belangstelling voor het programma getoond.